

The article presents the results of testing the author's programme for early diagnostics of PTSD in combatants. It is noted that conditions of the combat situation in general is the most stressogenic factor with the traumatic nature for military men - participants of antiterrorist operation. In addition, the response to such impact reflects certain personality characteristics, masking them under external manifestations.

The psychogenic factor such as participation in hostilities to the greatest extent contributes to the development and further demonstration of a group of disorders that are considered as reaction to severe stress and adjustment disorders. Associated with stress during military actions mental disorders are one of the main internal barriers to adaptation to civilian life. Predominantly positive symptoms (intrusive memories and flashbacks, attempts to avoid stimuli, associated with the experienced events, difficulty falling asleep or disturbance of sleep duration, etc.), formed the basis of the official diagnostic criteria for PTSD. According to these sources, PTSD can develop after traumatic events beyond normal human experience.

A method of predicting the development of PTSD based on the use of discriminant analysis, which has been used successfully in different systems of risk stratification and in contrast to existing, provides the opportunity for short-term use individual forecast data is available in a wide clinical practice obtained during the initial examination of the client in the early stages of working with it. In this case the psychodiagnostic research in the formation of units to carry out combat tasks in the zone of carrying out the anti-terrorist operation.

Test for the military was carried out using the methodology MMPI, Tomsk questionnaire rigidity of G.V. Zalewski, test anxiety Spielberg – Hanin. The figures obtained were entered into the program and determined the affiliation of each of them to one of seven groups, which allowed to make a prediction about the possibility of the development of the combatant PTSD after carrying out professional duties in a zone of carrying out the anti-terrorist operation.

Keywords: PTSD, combatant, fighting, adapting to civilian life, discriminant analysis, the anti-terrorist operation.

Відомості про автора:

Балабушка Євген Олександрович – ад`юнкт науково-дослідного відділу Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Статтю подано до друку 05.09.2016.

УДК 159.98:355.27-057.36]/422

© О. О. Самойленко, 2017

О. О. Самойленко (м. Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Самойленко О. О. Особливості психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців до ведення бойових дій. У статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей психологічної готовності військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ до ведення бойових дій.

Автор, резюмуючи формулювання радянськими, українськими, та зарубіжними вченими наукових досліджень психологічної готовності особистості виокремлює наступні компоненти: індивідуально-особистісні (когнітивний, емоційно-вольовий, мотиваційний, регуляторний, операційний), соціально-психологічні (компонент міжособової та професійної взаємодії,

адаптаційний) та генетичний (включає задатки та здібності як результат розвитку, темперамент та інші психофізіологічні якості).

Ключові слова: психологічна готовність, індивідуальна психологічна готовність мобілізованих військовослужбовців до ведення бойових дій.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні умови ведення бойових дій на сході України вимагають перегляду концепції охорони державного кордону військовослужбовцями Державної прикордонної служби України (ДПСУ), що потребує суттєвого перегляду системи психологічної підготовки військовослужбовців ДПСУ. Особливо актуальним постає питання формування психологічної готовності військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ, додатково задіяних до виконання функцій служби відповідно до особливостей ведення антитерористичної операції, які повинні безпомилково виконувати службово-бойові завдання, пов'язані з ризиком для життя. А, отже, реалізація заходів щодо швидкої та якісної психологічної підготовки військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ до здійснення професійної діяльності необхідно вирішувати в стислі терміни і з максимально можливим рівнем достовірності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У наукових дослідженнях психологічна готовність особистості розглядається як багатогранний, багатокомпонентний, багатофункціональний та динамічний феномен. Науковці у різних галузях психології вирізняють у структурі психологічної готовності до професійної діяльності від двох до шести базових підструктур (М. Корольчук, В. Крайнюк, С. Мул, М. Томчук, О.Тополенко, Ф. Кіркланд та інші): морально-психологічні компоненти (спрямованість на професійну діяльність, усвідомлення цілей діяльності, потреби та інтереси особистості) та конкретні особистісні та професійні якості, що забезпечують якісне виконання професійних функцій (навчальна підготовка, індивідуально-психологічні особливості тощо) [1-5].

Узагальнюючи підходи та напрацювання сучасних дослідників особливостей психологічної готовності особистості до здійснення професійної діяльності, у структурі психологічної готовності військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ до здійснення службової діяльності в умовах бойових дій являє доречно виокремлювати наступні компоненти: індивідуально-особистісні (когнітивний, емоційно-вольовий, мотиваційний, регуляторний, операційний), соціально-психологічні (компонент міжособової та професійної взаємодії, адаптаційний) та генетичний (включає задатки та здібності як результат розвитку, темперамент та інші психофізіологічні якості).

Метою статті є розкриття особливостей психологічної готовності військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ до ведення бойових дій.

Виклад основних результатів дослідження. У дослідженні прийняли участь дві групи військовослужбовців: 47 військовослужбовців, мобілізованих у 2015 році, які проходили військову та вогневу, в тому числі, психологічну підготовку у Навчальному центрі підготовки молодших спеціалістів ДПСУ (сmt. Оршанець). За результатами проведеного тестування у групі військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ, які проходять військову, вогневу та психологічну підготовку щодо ведення бойових дій у Навчальному центрі підготовки молодших спеціалістів ДПСУ (сmt. Оршанець) виявлено:

1. За методикою оцінки адаптаційних здібностей особистості (багаторівневим особовим опитувальником «Адаптивність-200»):

Високий рівень військово-професійної спрямованості виявлено у 9 (19,15%) осіб, що свідчить про виражене бажання військовослужбовців продовжувати професійну діяльність, у

тому числі і в особливих умовах. Достатньо високий рівень військово-професійної спрямованості виявлено у 11 (23,40%) осіб, що свідчить про стійку орієнтацію військовослужбовців на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах. В цілому достатній рівень військово-професійної спрямованості виявлено у 19 (40,43%) осіб, що свідчить про орієнтованість військовослужбовців на продовження професійної діяльності, у тому числі і в особливих умовах. Недостатній рівень військово-професійної спрямованості виявлено у 8 (17,02%) осіб, що свідчить про те, що військовослужбовці не повною мірою задоволені власною військовою професійною діяльністю і службовим призначенням, їхня орієнтація на продовження професійної діяльності є сумнівною. Низький рівень військово-професійної спрямованості в досліджуваній групі військовослужбовців не виявлено. В цілому 39 (82,98%) військовослужбовців мобілізованих підрозділів мають оптимальний рівень військово-професійної спрямованості, а 8 (17,02%) військовослужбовців мобілізованих підрозділів потребують її підвищення.

Перший рівень стійкості до бойового стресу військовослужбовців мобілізованих підрозділів не виявлено, що свідчить про недостатній рівень розвитку їхніх адаптаційних можливостей, який повністю відповідає вимогам, що пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності. Другий рівень стійкості до бойового стресу військовослужбовців мобілізованих підрозділів виявлено у 28 (59,58%) осіб, що свідчить про достатній рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості, що в основному відповідає вимогам, які пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності. Третій рівень стійкості до бойового стресу військовослужбовців мобілізованих підрозділів виявлено у 7 (14,89%) осіб, що свідчить про задовільний рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості, який мінімально відповідає вимогам, що пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності. Четвертий рівень стійкості до бойового стресу військовослужбовців мобілізованих підрозділів виявлено у 12 (25,53%) осіб, що свідчить про недостатній рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості, який не відповідає вимогам, що пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності. Отже, оцінюючи загальний рівень стійкості до бойового стресу, необхідно зазначити, що у групі військовослужбовців мобілізованих підрозділів у 28 (59,58%) осіб виявлено достатній рівень розвитку адаптаційних можливостей, що в основному відповідає вимогам, які пред'являються до військовослужбовців в умовах бойової діяльності, а 19 (40,47%) осіб потребують розвитку адаптаційних можливостей у ситуаціях бойового стресу.

2. За методикою визначення динаміки структури мотивів трудової діяльності: 1) високий рівень загальної задоволеності службою виявлено у 36 (76,60%) осіб, середній – у 11 (23,40%) осіб (низький рівень загальної задоволеності службою у досліджуваній групі військовослужбовців мобілізованих підрозділів відсутній); 2) значущістю служби повністю задоволені 29 (61,70%) осіб, в основному задоволені – 15 (31,92%) осіб, швидше задоволені – 3 (6,38%) особи (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено); 3) престижністю служби повністю задоволені 22 (46,81%) особи, в основному задоволені – 18 (38,30%) осіб, швидше задоволені – 7 (14,89%) осіб (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено); 4) видом службової діяльності повністю задоволені 15 (31,92%) осіб, в основному задоволені – 21 (44,68%) особа, швидше задоволені – 11 (23,40%) осіб (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено); 5) організацією служби повністю задоволені 12 (25,53%) осіб, в основному задоволені – 31 (65,96%) особа, швидше задоволені – 4 (8,51%) осіб (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в

досліджуваній групі не виявлено); 6) санітарно-гігієнічними умовами в основному задоволені – 21 (44,68%) особа, швидше задоволені – 26 (55,32%) осіб (повністю задоволених, незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено); 7) рівнем матеріального забезпечення повністю задоволені 8 (17,02%) осіб, в основному задоволені – 2 (4,26%) особи, швидше задоволені – 14 (29,79%) осіб, важко відповісти – 13 (27,66%) осіб, швидше не задоволені – 7 (14,89%) осіб, повністю не задоволені – 3 (6,38%) осіб (в основному незадоволених військовослужбовців в досліджуваній групі не виявлено); 8) відношенням начальства до служби і відпочинку повністю задоволені 5 (10,64%) осіб, в основному задоволені – 36 (76,60%) осіб, швидше задоволені – 6 (12,76%) осіб (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено); 9) взаємовідносинами з колегами повністю задоволені 4 (8,51%) особи, в основному задоволені – 38 (80,85%) осіб, швидше задоволені – 5 (10,64%) осіб (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено); 10) потребами в спілкуванні і колективній діяльності повністю задоволені 11 (23,40%) осіб, в основному задоволені – 36 (76,60%) осіб (незадоволених військовослужбовців та таких, яким важко відповісти на задане запитання в досліджуваній групі не виявлено). Отже, за результатами тестування за методикою визначення динаміки структури мотивів трудової діяльності виявлено недостатній рівень задоволеності військовослужбовців санітарно-гігієнічними умовами та рівнем матеріального забезпечення.

3. За методикою визначення індексу групової згуртованості Сішора виявлено високий рівень групової згуртованості у 35 (74,47%) осіб та середній у 12 (25,53%) осіб, що свідчить про відповідні рівні розвитку групової свідомості цих військовослужбовців і проявляється у міжособистісній емоційній взаємоприйнятності, подібності думок і установок, сенсомоторній узгодженості, єдності поведінки членів групи. У такій згуртованій групі військовослужбовців складаються специфічні відносини, обумовлені цінностями учасників групи, їх світоглядними установками, наявністю взаємоузгоджених поведінкових стратегій, що в сукупності створює особливу атмосферу взаємин з реалізацією потенціалу норм, спрямованих на задоволення соціальних потреб військовослужбовців. Низький рівень групової згуртованості в досліджуваній групі військовослужбовців не виявлено.

4. За методикою діагностики рівня соціальної фрустрації Л. Вассермана (в модифікації В. Бойко) виявлено знижений рівень соціальної фрустрації у 6 (12,77%) осіб та дуже низький – у 41 (87,23%) особи, що вказує на наявність відповідних рівнів незадоволеності окремими аспектами соціального функціонування (незадоволеність житлово-побутовими умовами, відносинами з дружиною, рівнем матеріального забезпечення, соціально-політичною ситуацією в країні, сферою медичного обслуговування тощо).

5. За шкалою тривожності Тейлора в адаптації М. Пейсахова виявлено низький рівень тривожності у 40 (85,11%) осіб та нижче середнього – у 7 (14,89%) осіб, що характеризується позитивно. Необхідно зазначити, що тривожність у військовослужбовців мобілізованих підрозділів має свою специфіку, оскільки пов'язана з підвищеною небезпекою, фізичними та психологічними перевантаженнями, з фруструючими факторами, високою напруженістю та інтенсивністю підготовки до здійснення професійної діяльності в умовах бойових дій, необхідністю оволодіння бойовою технікою і зброєю, підготовкою до діяльності, що несе в собі реальну загрозу для життя.

6. За методикою визначення індивідуальних копінг-стратегій Е. Хайма:

1) виявлено наступні когнітивні копінг-стратегії: а) неадаптивні (непродуктивні) варіанти: «ігнорування» – у 29 (61,70%) осіб, «смирненість» – у 6 (12,76%) осіб, «дисиміляція» – у 4 (8,51%) осіб як пасивні форми поведінки з відмовою від подолання труднощів через невір'я в

свої сили та інтелектуальні ресурси, з умисною недооцінкою неприємностей; б) відносно адаптивні (відносно продуктивні) варіанти копінг-поведінки, конструктивність яких залежить від значущості і вираженості ситуації подолання: «відносність» – у 5 (10,64%) осіб та «надання сенсу» – у 2 (4,26%) осіб як форми поведінки, спрямовані на оцінку труднощів у порівнянні з іншими, надання особливого сенсу їх подолання при зіткненні зі складними проблемами; в) адаптивний (продуктивний) варіант копінг-поведінки: «збереження самовладання» – у 1 (2,13%) особи як форми поведінки, спрямованої на аналіз труднощів, що виникають, і можливих шляхів виходу з них через підвищення самооцінки і самоконтролю. Когнітивні копінг-стратегії: «проблемний аналіз», «релігійність», «розгубленість» та «встановлення власної цінності» в досліджуваній групі військовослужбовців не виявлено;

2) виявлено наступні емоційні копінг-стратегії: а) неадаптивний (непродуктивний) варіант: «придушення емоцій» – у 28 (59,57%) осіб як варіант поведінки, який характеризується пригніченим емоційним станом; б) відносно адаптивний (відносно продуктивний) варіант: «емоційна розрядка» – у 2 (4,26%) осіб як форми поведінки, спрямованої на зняття напруження; в) адаптивний (продуктивний) варіант копінг-поведінки: «оптимізм» – у 17 (36,17%) осіб як емоційний стан з впевненістю в наявності виходу з будь-якої, навіть найскладнішої ситуації. Емоційні копінг-стратегії: «протест», «пасивна кооперація», «покірність», «самозвинувачення» та «агресивність» в досліджуваній групі військовослужбовців не виявлено;

3) виявлено наступні поведінкові копінг-стратегії: а) неадаптивний (непродуктивний) варіант: «активне уникнення» – у 11 (23,40%) осіб як поведінка, що передбачає уникнення думок про неприємності, пасивність, самотність, ізоляція, відмову від вирішення проблем; б) відносно адаптивні (відносно продуктивні) варіанти копінг-поведінки: «відволікання» – у 9 (19,15%) осіб та «конструктивна активність» – у 10 (21,28%) осіб як форми поведінки, що характеризується прагненням до тимчасового відходу від вирішення проблем за допомогою занурення в улюблену справу, подорожі, виконання своїх заповітних бажань; в) адаптивні (продуктивні) варіанти копінг-поведінки: «альтруїзм» – у 10 (21,28%) осіб, «звернення» – у 3 (6,38%) осіб та «співпраця» – у 4 (8,51%) осіб як форми поведінки особистості, при яких вона набирає співпрацю зі значущими (більш досвідченими) людьми, шукає підтримки у найближчому соціальному оточенні або сама пропонує її близьким у подоланні труднощів. Поведінкові копінг-стратегії: «компенсація» та «відступ» в досліджуваній групі військовослужбовців не виявлено.

7. За методикою визначення стресостійкості і соціальної адаптації Холмса і Раге виявлено пороговий (середній) ступінь опірності стресу у 44 (93,62%) осіб, що середній ступінь стресового навантаження військовослужбовців цієї групи, стресостійкість яких знижується зі збільшенням стресових ситуацій у житті, що призводить до того, що військовослужбовці змушені найбільшу частку своєї енергії і ресурсів взагалі витратити на боротьбу з негативними психологічними станами, що виникають в процесі стресу. У 3 (6,38%) осіб виявлено низький ступінь опірності стресу, що характеризує високий ступінь стресового навантаження військовослужбовців, оскільки вони виявляють низький ступінь стресостійкості (вразливість). Сума балів не перевищує норму, що не загрожує психосоматичним захворюванням досліджуваних. Високий рівень опірності стресу в групі військовослужбовців мобілізованих підрозділів не виявлено.

8. За методикою визначення контролю за дією Ю. Кулі виявлено наступні особливості компонентів вольової регуляції: 1) оцінюючи контроль за дією при плануванні, який показує особливості ініціації дії формуванням наміру, у досліджуваній групі у 16 (34,04%) осіб виявлено орієнтацію на дію, а у 31 (65,96%) осіб виявлено орієнтацію на стан; 2) оцінюючи контроль за дією при реалізації, який активізує підтримку первісного наміру в активному стані до досягнення

мети, у досліджуваній групі у 20 (42,55%) осіб виявлено орієнтацію на дію, а у 27 (57,45%) осіб виявлено орієнтацію на стан; 3) оцінюючи контроль за дією при невдачах, що показує особливості подолання перешкод, які виникають на шляху реалізації намірів, у досліджуваній групі у 36 (76,60%) осіб виявлено орієнтацію на дію, а у 11 (23,40%) осіб виявлено орієнтацію на стан.

Необхідно зазначити, що військовослужбовцям, орієнтованим на стан важко ініціювати намір, вони часто думають про нереалізовані наміри та невдачі, які вже мали місце в їхньому житті, зазвичай їм притаманні неповноцінні наміри. А у військовослужбовців, орієнтованих на дію, як правило, рідко виникають такі думки та емоції, які б могли перешкодити реалізації намірів; у них регуляція свідомості відбувається мимовільно. Отже, у досліджуваній групі у більшій частині військовослужбовців контроль за дією на стадіях планування та реалізації здійснюється з орієнтацією на стан, що потребує корекції з метою зсуву контролю на цих стадіях до орієнтації на дію, оскільки в умовах бойових дій військовослужбовці повинні орієнтуватися на чіткі інструкції щодо виконання поставлених перед ними завдань, а не на власні стани, в яких вони можуть перебувати в цей час.

9. За опитувальником «Стиль саморегуляції поведінки – 98» – ССП-98:

1) високий рівень планування (що характеризує індивідуальні особливості висування й утримання цілей, сформованість усвідомленого планування діяльності) виявлено у 10 (21,28%) осіб, що вказує на сформованість потреби в усвідомленому плануванні діяльності, плани військовослужбовців реалістичні, деталізовані, ієрархічні і стійкі, цілі діяльності висуваються самостійно. Середній рівень планування виявлено у 31 (65,96%) осіб. У 6 (12,76%) осіб виявлено низький рівень планування, що вказує на те, що у цих військовослужбовців потреба в плануванні слабо розвинена, вони часто змінюють цілі, і рідко їх досягають, планування є мало реалістичним, вони вважають за краще не замислюватися про своє майбутнє, висувають цілі ситуативно і зазвичай не самостійно;

2) високий рівень моделювання (що характеризує індивідуальну розвиненість уявлень про зовнішні та внутрішні значущі умови, ступінь їх усвідомленості, деталізації й адекватності) виявлено у 4 (8,51%) осіб, що вказує на військовослужбовців здатні виділяти значущі умови досягнення цілей як в поточній ситуації, так і в перспективному майбутньому, що проявляється у відповідності програм дій планам діяльності, відповідності отримуваних результатів прийнятим цілям). Середній рівень моделювання виявлено у 22 (46,81%) осіб. У 21 (44,68%) особи виявлено низький рівень планування, який вказує на те, що у цих військовослужбовців слабка сформованість процесів моделювання, що приводить до неадекватної оцінки значущих внутрішніх умов і зовнішніх обставин, і проявляється у фантазуванні, яке може супроводжуватися різкими перепадами ставлення до розвитку ситуації, наслідків власних дій. У цих військовослужбовців часто виникають труднощі у визначенні мети і програми дій, адекватних поточній ситуації, вони не завжди помічають зміну ситуації, що також часто приводить до невдач;

3) високий рівень програмування (що характеризує індивідуальну розвиненість усвідомленого програмування людиною власних дій) в досліджуваній групі не виявлено. Середній рівень програмування виявлено у 25 (53,19%) осіб. У 22 (46,81%) осіб виявлено низький рівень програмування, що вказує на невміння і небажання цих військовослужбовців продумувати послідовність власних дій. Вони вважають за краще діяти імпульсивно, не можуть самостійно сформулювати програму дій, часто стикаються з неадекватністю отриманих результатів цілям діяльності і при цьому не вносять змін до програми дій, діють шляхом проб і помилок;

4) високий рівень оцінки результатів (що характеризує індивідуальну розвиненість і адекватність оцінки військовослужбовців себе, результатів своєї діяльності та поведінки) виявлено у 9 (19,15%) осіб, що свідчить про розвиненість і адекватність самооцінки, сформованість і стійкість суб'єктивних критеріїв оцінки результатів. Військовослужбовці адекватно оцінюють як сам факт розузгодження отриманих результатів з метою діяльності, так і причини, що привели до нього, гнучко адаптуючись до зміни умов. Середній рівень оцінки результатів виявлено у 16 (34,04%) осіб. У 22 (46,81%) осіб виявлено низький рівень оцінки результатів, що вказує на те, що ці військовослужбовці не помічають власних помилок, некритично ставляться до власних дій. Їхні суб'єктивні критерії успішності є недостатньо стійкими, що призводить до різкого погіршення якості результатів при збільшенні обсягу роботи, погіршенні стану або виникненні зовнішніх труднощів;

5) високий рівень гнучкості (що характеризує сформованість регуляторної гнучкості, тобто здатність перебудовувати, вносити корективи в систему саморегуляції при зміні зовнішніх та внутрішніх умов) виявлено у 6 (12,76%) осіб, що вказує на те, що ці військовослужбовці демонструють пластичність всіх регуляторних процесів, при виникненні непередбачуваних обставин вони легко перебудовують плани і програми виконавських дій й поведінки, здатні швидко оцінити зміну значущих умов і перебудувати програму дій, при виникненні розузгодження отриманих результатів з прийнятою метою вони своєчасно оцінюють сам факт розузгодження і вносять відповідну корекцію. Гнучкість регуляторики дозволяє їм адекватно реагувати на швидку зміну подій і успішно вирішувати поставлену задачу в ситуації ризику. Середній рівень гнучкості виявлено у 36 (76,60%) осіб. У 5 (10,64%) осіб виявлено низький рівень гнучкості, що вказує на те, що у ці військовослужбовці в динамічній, швидко змінюваній обстановці відчувають себе невпевнено, важко звикають до змін в житті, до зміни обстановки і способу життя. Вони не здатні адекватно реагувати на ситуацію, швидко і своєчасно планувати діяльність і поведінку, розробляти програму дій, виділяти значущі умови, оцінювати розузгодження отриманих результатів з метою діяльності і вносити корективи. Як наслідок, у них неминуче виникають регуляторні збої і невдачі при виконанні діяльності;

6) високий рівень самостійності (що характеризує розвиненість регуляторної автономності) виявлено у 4 (8,51%) осіб, що вказує на те, що цим військовослужбовцям притаманні автономність в організації активності, здатність самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу по досягненню висунутої мети, контролювати хід її виконання, аналізувати і оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності. Середній рівень самостійності виявлено у 31 (65,96%) осіб. У 12 (25,53%) осіб виявлено низький рівень самостійності, що вказує на те, що у ці військовослужбовці залежать від думок і оцінок оточуючих людей. Плани і програми дій вони розробляють не самостійно, часто і некритично використовують поради інших людей. За відсутності сторонньої допомоги у них неминуче виникають регуляторні збої;

7) високий рівень загальної саморегуляції (що характеризує загальний рівень сформованості індивідуальної системи свідомої саморегуляції мимовільної активності військовослужбовців) – у 5 (10,64%) осіб, середній – у 26 (55,32%) осіб і низький – у 16 (34,04%) осіб, що показує високий рівень усвідомлення та взаємозв'язок в загальній структурі індивідуальної регуляції регуляторних ланцюгів. Військовослужбовці з високим рівнем саморегуляції гнучко та адекватно реагують на зміни обставин, їм притаманний високий рівень самостійності, висування та досягнення мети вони здійснюють переважно усвідомлено. При високій мотивації досягнення вони здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє компенсувати вплив особистісних властивостей, що перешкоджають досягненню мети. Чим вищим є загальний рівень усвідомленої саморегуляції, тим легше військовослужбовці

оволодівають новим виглядом активності, впевненіше почуваються в незнайомих ситуаціях, тим стабільніше їхні успіхи в звичних видах діяльності. У військовослужбовців з низькими показниками за цією шкалою потреба в усвідомленому плануванні і програмуванні власної поведінки не сформована, вони в більшій мірі залежать від ситуацій і думок оточуючих людей. Можливість компенсації несприятливих для досягнення поставленої мети особистісних властивостей у таких військовослужбовців є нижчою в порівнянні з військовослужбовцями з високим рівнем регуляції. Відповідно успішність оволодіння новим видом діяльності більшою мірою залежить від відповідності стильових особливостей регуляції вимогам засвоюваного виду активності.

Висновки. На підставі вище викладених результатів дослідження доречно зазначити, що військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ потребують додаткових заходів формування психологічної готовності до здійснення діяльності в бойових умовах, спрямовані на підвищення рівнів поведінкової регуляції, комунікативного потенціалу, морально-етичної нормативності, військово-професійної спрямованості, стресостійкості, корекції девіантних форм поведінки, неадаптивних когнітивних, емоційних та поведінкових копінг-стратегій, контролю за дією на стадіях планування та реалізації та компонентів стильової саморегуляції, розвитку адаптаційних можливостей у ситуаціях бойового стресу, а також профілактики суїцидальних намірів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку пов'язані із науковим пошуком, розробкою та обґрунтуванням засобів формування психологічної готовності військовослужбовців мобілізованих підрозділів ДПСУ до здійснення службової діяльності в умовах бойових дій.

Література

1. *Корольчук М. С.* Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
2. *Мул С. А.* Логіко-теоретичний аналіз проблеми «психологічна готовність» особистості / С. А. Мул // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2010. – С. 465-476.
3. *Томчук М. І.* Методологічні засади дослідження та формування психологічної готовності особистості до діяльності / М. І. Томчук // Психологія і суспільство. – 2010. – №4. – С. 39-46.
4. *Тополенко О. О.* Психологічна готовність керівників до прийняття управлінських рішень (теоретична модель) / О. О. Тополенко // Вісник Національного технічного університету України «КПІ». Серія : Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2007. – № 3, ч. 1. – С. 208-215. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_qum/VKPI_fpp/2007-3-1/08_Topolenko.pdf.
5. *Kirkland F. R.* Commanders' priorities and psychological readiness / F. R. Kirkland, P. T. Bartone, & D. H. Marlowe // *Armed Forces & Society*. – V. 19. 1993. – P. 579-598.

Транслітераційний переклад використаних літературних джерел

1. *Korolchuk M. S.* Sotsialno-psihologichne zabezpechennya dlyalnostl v zvichaynih ta ekstremalnih umovah : navchalniy poslbnik dlya studentlv vischih navchalnih zakladlv / M. S. Korolchuk, V. M. Kraynyuk. – K. : Nlka-Tsent, 2006. – 580 s.
2. *Mul S. A.* Loglko-teoretichniy anallz problemi «psihologlchna gotovnlst» osoblostl / S. A. Mul // Zblrnik naukovih prats K-PNU Im. Ivana OglEnka, Institutu psihologlYi Im. G. S. Kostyuka APN UkraYini. – K., 2010. – S. 465-476.

3. Tomchuk M. I. Metodologichni zasady doslidzhennya ta formuvannya psihologichnoyi gotovnosti osobistoti do dlyalnosti / M. I. Tomchuk // Psihologiya i suspilstvo. – 2010. – #4. – S. 39-46.
4. Topolenko O. O. Psihologichna gotovnist kerivnikiv do priynyattya upravlinskih rishen (teoretichna model) / O. O. Topolenko // Visnik Natsionalnogo tehnicnogo un-tu UkraYini «KPI». Seriya : Filosof. Psihologiya. Pedagogika. – 2007. – # 3, ch. 1. – S. 208-215. – Rezhim dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_fpp/2007-3-1/08_Topolenko.pdf.
5. Kirkland F. R. Commanders' priorities and psychological readiness / F. R. Kirkland, P. T. Bartone, & D. H. Marlowe // Armed Forces & Society. – V. 19. 1993. – P. 579-598.

Самойленко А. А. Особенности психологической готовности мобилизованных военнослужащих к проведению боевых действий. В статье представлены результаты эмпирического исследования особенностей психологической готовности военнослужащих мобилизованных подразделений ГПСУ к ведению боевых действий.

Автор, резюмируя формулировки советскими, украинскими и зарубежными учеными научных исследований психологической готовности личности выделяет следующие компоненты: индивидуально-личностные (когнитивный, эмоционально-волевой, мотивационный, регуляторный, операционный), социально-психологические (компонент межличностного и профессионального взаимодействия, адаптационный) и генетический (включая задатки и способности как результат развития, темперамент и другие психофизиологические качества).

Ключевые слова: психологическая готовность, индивидуальная психологическая готовность мобилизованных военнослужащих к ведению боевых действий.

Samoilenko O. O. The peculiarities of psychological readiness of mobilized militaries to the operations. The article presents the results of empirical research of psychological readiness of military units mobilized to SBS for warfare.

The author, summarizing formulation of Soviet, Ukrainian and foreign scientists researches of the psychological readiness of the individual isolates following components: individual-personality (cognitive, emotional and volitional, motivational, regulatory, operational), psychosocial (component of interpersonal and professional interaction, adaptation) and genetic (includes potentialities and capabilities as a result of development, temperament and other physiological qualities).

Key words: psychological readiness, individual psychological readiness of mobilized troops for combat warfare.

Відомості про автора:

Самойленко Олександр Олександрович – ад'юнкт ад'юктури Національної Академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Статтю подано до друку 14.12.2016.